

PASTORALNE PORUKE I POTICAJI PAPE IVANA PAVLA II. PRIGODOM DRUGOGA POHODA HRVATSKOJ 1998.

Nikola DOGAN, Đakovo

Sažetak

Autor članka analizira govore pape Ivana Pavla II. prigodom njegova posjeta Hrvatskoj 1998. godine. Papa se u svojim govorima predstavlja kao hodočasnik Evanđelja, kao Rimski biskup koji izvršuje petrovsku službu. Poruke i poticaji su upućeni Crkvi u Hrvatskoj, kao i Hrvatskom društvu. Crkvi Papa priznaje svjedočku povijest, koja se očitovala kao mučenička povijest, posebice u životu zagrebačkoga nadbiskupa kardinala Alojzija Stepinca. Papa posebno ističe zadaću Crkve u izgradnji kraljevstva Božjega na ovim prostorima. Crkvu u Hrvatskoj Papa poziva na novu evangelizaciju, na ekumenski i međureligijski dijalog. Hrvatskom društvu Papa upućuje poruku da je svaki kršćanin pozvan izgrađivati svoju domovinu. U središtu društvenog života mora biti čovjek i njegovo ljudsko dostojanstvo. Papa govori o obitelji i o mladeži kao temeljima budućnosti Crkve i države. Na koncu, Papa izražava želju za trajnom demokratizacijom društva, za poštivanjem ljudskih prava i ostvarenjem pravne države.

Ključne riječi: svjedočanstvo, mučeništvo, nova evangelizacija, demokratizacija, dostojanstvo osobe, ljudska prava, pravna država.

Pastoralni posjet pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj 1998. godine povijesni je događaj u životu Crkve i hrvatske nacije. Tako bismo mogli ocijeniti Papin pastoralni posjet, dajući mu cjelovitu značajku. Dolazeći u Hrvatsku Papa pokazuje zanimanje za život Crkve u ovim krajevima, dajući joj na taj način i posebno značenje i čast.

Papa dolazi kao »hodočasnik Evanđelja slijedeći stope prvih svjedoka vjere«. On želi ubrati plodove hrabroga svjedočanstva što su ga pružali Pastiri i

¹ U prikazu Papinih govora služim se: Papinim objavljenim govorima na hrvatskome jeziku: PAPA IVAN PAVAO II., »*Bit ćete mi svjedoci*«. Govori za vrijeme pastoralnog pohoda Hrvatskoj od 2. do 4. listopada 1998., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998. U bilješnkama uvijek navodim Papin govor i stranicu na kojoj se nalazi.

Isto se može naći u: »GIOVANNI PAOLO II IN CROAZIA 2-3-4 Ottobre. I testi in lingua originale dei discorsi del Santo Padre«, u: *L'Osservatore Romano*. Supplemento, N. 232., 8. ottobre 1998., str. I-VIII.

vjernici sve od prvih stoljeća kršćanstva². Papin posjet je pastirsko, apostolsko putovanje koje želi zahvaliti za krštenje: »Želimo danas zahvaliti za krštenje koje su primili vaši pređi. Kršćanstvo je stiglo ovamo s Istoka i iz Italije, iz Rima, i oblikovalo vašu nacionalnu baštinu. Sjećanje na to u dušama budi živi osjećaj zahvalnosti Božjoj Providnosti za dvostruki dar: prvo za dar poziva na vjeru i drugo za plodove vjere koji su dozreli u vašoj kulturi i u vašim običajima³.

Papino hodočašće u Hrvatsku po sebi je »hodočašće vjere, ufanja i mira« što ga je Papa započeo u rujnu 1994. godine⁴ Papin pastirski pohod je i marijansko hodočašće u Hrvatsku⁵ Svoje hodočašće Papa stavlja u okvir samoga mota *Bit ćete mi svjedoci (Dj 1,8)*⁶.

Međutim, od svih navedenih razloga moramo spomenuti onaj najvažniji. Papa, naime, na više mjesta spominje kako je Crkva u Hrvatskoj, na čijem je čelu bio zagrebački nadbiskup Alojzije kardinal Stepinac, prolazeći kroz mnoge kušnje ostala vjerna Rimskoj Crkvi i tako sačuvala svoje korijene, iako joj se nula neka nova crkvena stvarnost:

»Uzrok progona i lažnoga sudskog postupka protiv kardinala Alojzija Stepinca bilo je njegovo odlučno odbacivanje više puta ponovljenih zahtjeva režima da se odijeli od Pape i od Apostolske stolice i da stane na čelo nekakve 'hrvatske narodne crkve'⁷. Zato Papa ponavlja kako je u svemu najvažnije i nadalje očuvati zajedništvo s Petrovim nasljednikom⁸ – Rimskim biskupom, zajedništvo s mjesnom i općom Crkvom.

U ozračju Papina govora o očuvanom zajedništvu s rimskom Crkvom i Rimskim biskupom, Papa izlaže i najvažniji razlog svoga hrvatskog hodočašća i posjeta: »Zahvaljujem Bogu za ova tri dana koja sam proboravio u Hrvatskoj, izvršavajući petrovsku službu⁹. Tako Papa Ivan Pavao II. očituje ne samo svrhu svoga hodočašća u Hrvatsku, nego i sam temelj svoje službe: Papa je Petar naših dana, on dolazi apostolskoj Crkvi u Hrvatskoj i time potvrđuje skrb, nadu i ljubav prema ovoj mjesnoj Crkvi. Na čelu Crkve Kristove Papa je u Hrvatskoj povijesno potvrdio svoju časnu službu. I zato je »susret Petrova nasljednika i hrvatske nacije, koja mu je uvijek, više od trinaest stoljeća ostala vjerna«¹⁰ za Papu razlog zahvale.

² *Govor u zračnoj luci Pleso*, str. 6.

³ *Govor na Žnjanu u Splitu*, str. 27–28.

⁴ *Govor pred Zagrebačkom katedralom*, str. 11.

⁵ *Osvrt na apostolski posjet Hrvatskoj prilikom generalne audijencije u srijedu*, str. 54.

⁶ *Isto*, str. 53.

⁷ *Isto*, str. 54–55.

⁸ *Govor Svetoga Oca Hrvatskim biskupima*, str. 36.

⁹ *Govor u zračnoj luci u Splitu na završetku pastirskoga pohoda*, str. 49.

¹⁰ *Osvrt na apostolski posjet Hrvatskoj prilikom generalne audijencije u srijedu*, str. 53.

Vjernost hrvatske nacije Petrovoj stolici kroz trinaest stoljeća i vjernost zagrebačkoga nadiskupa kardinala Alojzija Stepinca Rimu i Svetoj stolici u teškim vremenima drugoga svjetskoga rata, osobito nakon rata, odlučne su činjenice za slijedeće Papine riječi: »Dolazim danas učvrstiti svoju braću u vjeri zahvalan Gospodinu za dvotisućljetnu nazočnost Crkve u ovim krajevima i za bogatu povijest hrvatskih katolika. Dolazim da tu svoju braću ohrabrim u nadi i da ojačam njihovu ljubav«¹¹.

Pogledajmo sada što je Papa u svojim govorima izrekao, koje su njegove poruke i poticaji za Crkvu i za hrvatsko društvo.

PAPINE PORUKE I POTICAJI CRKVI U HRVATSKOJ

Svaki Papin službeni posjet prije svega je posjet vjernicima, biskupima i svećenicima jedne crkvene zajednice, jedne mjesne Crkve. I u Hrvatskoj Papa je prvotno došao u posjet hrvatskim vjernicima katolicima, svećenicima i apostolskom zboru biskupa. Željeli bismo stoga na prvome mjestu izložiti bitne elemente i naglaske koje Papa iznosi u vezi s crkvenim životom na našim prostorima.

Ivan Pavao II. Crkvi u Hrvatskoj govori o zadaćama Crkve. Na prvome mjestu Papa spominje službu Crkve i crkvenih zajednica u svijetu u ovome vremenu: »Valja svjedočiti i propovijedati vrijednosti koje životu daju radosni i pravi smisao, zasićujući ljudsko srce i ispunjavajući ga nadom s obzora baštine što ju je Bog pripremio svojoj djeci. Zato Crkva u Hrvatskoj treba ponovno otkriti svoje vjerske i kulturne korijene kako bi mirno i s pouzdanjem prekoračila preko praga novoga tisućljeća, koje je već na vratima«¹². Papa vrednuje hrvatsku prošlost, kao i nacionalnu i crkvenu baštinu: »Misli mi lete svim dragim stanovnicima ove zemlje i radostan sam što danas mogu očitovati svoje poštovanje njezinoj plemenitoj civilizacijskoj baštini«¹³.

Hrvatska nacionalna i vjerska baština ima svoje važne temelje i osnove. U povijesti hrvatskoga katoličkoga naroda Katolička crkva imala je odlučujuću ulogu u oblikovanju kulture, politike i znanosti. Upravo na te činjenice ukazuju i Papine riječi: »Odluka vaših otaca da prihvate katoličku vjeru, vjeru koju su propovijedali i ispovijedali sveti apostoli Petar i Pavao, odigrala je glavnu ulogu u vjerskoj i građanskoj povijesti vaše nacije«¹⁴. Zato Sveti Otac razmišlja i dalje o značenju hrvatske povijesti, osobito mjesta koje je imala Katolička crkva:

¹¹ *Govor u zračnoj luci Pleso*, str. 6.

¹² *Govor Svetoga Oca hrvatskim biskupima*, str. 38.

¹³ *Govor pred Zagrebačkom katedralom*, str. 9.

¹⁴ *Govor na Žnjanu u Splitu*, str. 31.

»Vidljivo je to i iz vaše povijesti: kada su u VII. stoljeću vaši očevi, primivši krštenje, stupili u krilo Crkve, istodobno su se time uključili i u svijet zapadne kulture. U Hrvatskoj se od tada bilježi stalni kulturni i znanstveni napredak kojemu i Crkva daje svoj odlučujući udio. Svima je poznat veliki doprinos što ga je Crkva dala filozofiji, književnosti, glazbi, kazalištu, znanostima, umjetnosti. Poznata je isto tako i njezina zasluga u podizanju svakovrnskih škola: od osnovnih pa sve do hramova sveučilišne znanosti«¹⁵.

Papa vrednuje povijest Crkve Kristove na ovim prostorima u njezinim velikanima prošlosti, osobito velikanima kršćanske vjere: mučenici Venancije, Dujam, Anastazija, Kvirin, Euzebij, Polion, Mavro, Nikola Tavelić, Marko Križevčanin, a posebno lik mučenika Alojzija Stepinca. To je 'novi plod svetosti što ga hrvatska zemlja pruža Crkvi«¹⁶. Svi su oni pali na zemlju i tamo za Krista umrli: »Ako pšenično zrno, pavši na zemlju, ne umre, ostaje samo; ako li umre, donosi obilat rod« (Iv 12,24). Mučenici za vjeru iz hrvatske prošlosti mnoštvo je onih koji »odjeveni u bijele haljine i s palmama u rukama stoje pred prijestoljem i pred Jaganjcem« (Otk 5,9). Crkvenost života u hrvatskoj povijesti označena je Papinim riječima: »biti bačeni na zemlju i tamo umrijeti i za njih je uvjet svake prave duhovne plodnosti«¹⁷.

1. Svjedočka Crkva Božje ljubavi prema čovjeku

Pošto je Papa izrazio poštovanje i divljenje hrvatskoj nacionalnoj i crkvenoj, vjerskoj povijesti, on ulazi u dublje razmišljanje o Crkvi i o njezinu poslanju danas i sutra. Načelno, zadaća Crkve je služenje evanđeoskoj Poruci, međutim gledamo li konkretnije, Papa naglasak stavlja na služenje dobru osobe, pravom dobru osobe, u konačnici služba Crkve je »služenje čovjeku«. I zato Papa, pozivajući se na ekleziologiju Drugoga vatikanskog sabora, govori o temeljnom poslanju Crkve u svijetu: »I njezina je naime dušobrižnička skrb usmjerena na 'čovjeka kao nešto jedno i cjelovito, s tijelom i dušom, srcem i savješću, umom i voljom' (Gaudium et spes, 3)«¹⁸. Tako je Ivan Pavao II. odredio temeljnu zadaću i poslanje Crkve. Papa nastavlja svoju misao o Crkvi ukazujući na evanđeosku poruku samoga Isusa Krista, što je ujedno i moto ovoga Papina hodočasničkoga putovanja: »Bit ćete mi svjedoci« (Dj 1,8).

¹⁵ *Poruka predstavnicima kulture*, str. 23.

¹⁶ *Govor u Mariji Bistrici*, str. 15.

¹⁷ *Isto*, str. 14.

¹⁸ *Poruka predstavnicima kulture*, str. 23.

Crkva je pozvana svjedočiti i rađati svjedoke za današnji svijet. Svjedočiti za Krista i Evanđelje, svjedočiti prije svega Božju ljubav, koja svijetu daje pravi smisao i radost: »Hrvatskoj su u ovo doba velikih promjena i preobrazbi potrebni muževi i žene žive vjere, koji znaju svjedočiti Božju ljubav prema čovjeku i koji su spremni staviti svoje snage u službu Evanđelja. Vašoj su naciji potrebni apostoli koji će poći među svijet noseći radosnu vijest.«¹⁹

Crkva se rađa, ona živi i svijetli snagom svjedočenja svojih članova. Osobito svjedočenje Papa očekuje od svećenika, koji »su istinski, dosljedni i radosni svjedoci Krista i njegova Evanđelja«. Molitva, sabranost, život usklađen s onim što propovijeda, darivanje samoga sebe preko celibata samo su razne forme svjedočanstva »posvemašnjeg prijanjanja uz naum Oca nebeskog, naum prihvaćen s djelotvornom ljubavlju i u stalnome zajedništvu s Kristom, Dobrim Pastirom«²⁰. Svećenikova svjedočka duhovnost svoje temelje nalazi u ispovijedi, meditaciji, euharistijskom klanjanju, osobnoj molitvi i drugome.

Kao uzor svećeničkoga i biskupskoga svjedočenja Papa stavlja svima pred oči kardinala Stepinca: »Blaženi Alojzije Stepinac ostavio je poseban primjer kršćanskoga svjedočanstva. On je službu naviještanja Evanđelja ispunio prije svega svojom patnjom za Crkvu, a svoju je poruku vjere zapečatio smrću. Draža mu je bila tamnica negoli sloboda, i to samo zato da bi obranio slobodu Crkve i njezino jedinstvo. Nije se strašio okova kako ne bi bile okovane riječi Evanđelja.«²¹

2. Crkva s blistavim znamenjima mučeništva

Govoreći o kardinalu Alojziju Stepincu kao svjedoku za Krista i za Evanđelje, papa Ivana Pavao II. zahvaljuje i biskupima, koji su hrabro podnosili patnju, muku i mučeništvo, kako u prošlosti, tako i u najnovije vrijeme: »Srdačno pozdravljam svakoga pojedinog od vas i zahvaljujem vam na neustrašivom svjedočanstvu što ste ga ustrajno pružali pred cijelom Crkvom i pred svijetom, posebno u godinama nedavne tragedije koja je pogodila ove krajeve.«²²

Sve one koji su i u ranoj povijesti, i kasnije, kao i u novije vrijeme svjedočili Božju ljubav za čovjeka, Papa naziva svjedocima vjere. A na našim prostorima bilo je oduvijek svjedoka vjere, od običnih vjernika, muževa i žena do pravih mučenika za Krista i Evanđelje. Svaki svjedok se po svojim patnjama suobličava Kristu i njegovu Križu. Ali, Kristove patnje i Kristov Križ izvor su utjehe i obilja dobara za svakoga svjedoka vjere: »Oni koji obiluju dioništvom u Kristovim

¹⁹ *Govor Svetoga Oca hrvatskim biskupima*, str. 39.

²⁰ *Isto*, str. 40.

²¹ *Poruka vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta*, str. 44.

²² *Govor Svetog Oca hrvatskim biskupima*, str. 6.

patnjama oni, zahvaljujući Kristu, doživljavaju i obilnu utjehu, koja vrijee iz obilja dobra kojemu je Križ ishodište.«²³ Tako se pravo svjedočenje uzdiže do mučeništva.

Kristov Križ za Crkvu je Otajstvo koje ona trajno slavi i u kojemu se očituje Božje svjedočanstvo ljubavi prema čovjeku. Isusova patnja, njegova smrt i uskrsnuće imaju temeljno značenje za život Crkve i njezinih članova: »Ali ovo se Otajstvo smrti i života ostvaruje također i u ovozemnom životu Kristovih učenika: biti bačen na zemlju i tamo umrijeti i za njih je uvjet svake prave duhovne plodnosti«²⁴ Crkva mučenika i mučenici potvrđuju svoju vjernost Kristu, oni su ispovjedaoci vjere. Mučenike rese blistava znamenja mučeništva: »Podniješvi u svojemu tijelu i duhu okrutnosti komunističkoga sustava, jedan od istaknutih likova Katoličke crkve zagrebački nadbiskup kardinal Alojzije Stepinac sada se povjerava sjećanju svojih sunarodnjaka s blistavim znamenjima mučeništva.«²⁵

Ali, njihova snaga mučeništva i njihovo mučeništvo, njihov prkos zlu sve tamo »od mučenika iz doba rimskih progona do onih iz doba nedavne komunističke vladavine« svoj prauzor imaju u samome Kristu i njegovoj mucii. I kardinal Stepinac je u Kristu našao uzor svoga biskupskog poslanja i službe, službe Dobroga Pastira u Crkvi, koji svoj život polaže za svoje ovce: »Kristov je primjer sve do kraja nadahnjivao njegovo ponašanje te je položio i život svoj za stado koje mu je bilo povjereno u posebno teškom povijesnom razdoblju.«²⁶

Gledajući Crkvu u njezinim povijesnim koracima, u njezinu Božanskom poslanju, osobito pak u novijim vremenima, Papa zaključuje kako je mučeništvo, povezano s Kristom i u Kristu, svakodnevni život Crkve. Crkva se mora trajno i stalno u ime Kristovo boriti protiv svih zala, protiv svih režima i društava koja ne ostvaruju Kristovu zapovijed ljubavi. Zato Papa zaključuje: »Crkva se sve od vremena kada su se iz ruševina Rimskoga carstva počele oblikovati nove društvene zajednice, a kada na obale Jadrana počee stizati Hrvati, zatim u teškim vremenima otomanske vladavine, pa sve do našega burnog i dramatičnog stoljeća, neprestano suočavala s izazovima zla, propovijedajući riječ Evandjelja neustrašivom odvažnošću.«²⁷ Veliki znak te borbe ostaje mučenik naših dana kardinal Alojzije Stepinac.

²³ *Govor u Mariji Bistrici*, str. 15.

²⁴ *Isto*, str. 14.

²⁵ *Isto*, str. 17.

²⁶ *Isto*, str. 18.

²⁷ *Osvrt na apostolski posjet Hrvatskoj prilikom generalne audijencije u srijedu*, str. 57.

3. Crkva u službi kraljevstva Božjega

Mučeništvo je žrtva, koja se upriličava žrtvi Kristovoj. Iz tih dviju žrtava rađa se snaga i život same Crkve. I tako se u Crkvi ostvaruje veliko bratstvo i sestinstvo mučenika, svjedoka za Krista i za Evanđelje, koje učvršćuje nazočnost Crkve u svijetu. Iz takvoga bratstva rađa se i temeljna zadaća Crkve u svijetu i u povijesti. Crkva nije sebi samoj svrha, ona je u službi za drugoga, za čovjeka, za opće dobro koje Bog želi. Još konkretnije, Crkva je u službi kraljevstva Božjega, ona je graditeljica kraljevstva Božjega. Podsjećajući na apostolska vremena i njihovo misijsko poslanje Papa veli: »Išli su iz jednoga grada u drugi, iz jednoga kraja u drugi te se trudili biti u službi Kraljevstva nebeskoga, čuvajući uvijek u srcu Isusovu opomenu: 'Kad izvršite sve što vam je naredeno, recite: Sluge smo beskorisne! Učinismo što smo bili dužni učiniti!' (Lk 17,10).«

Osnovna zadaća Crkve u svijetu, njezino poslanje i smisao njezina rada jest »izgradnja kraljevstva Božjega«. A ona sama, Crkva, ukoliko ostvaruje u sebi kraljevstvo Božje postaje »na zemlji klica i početak kraljevstva Božjega (LG 5)«. Bez Duha Svetoga u Crkvi nema pravoga života, zato Papa upozorava biskupe, kojima je prva zadaća predvoditi mjesnu Crkvu, da djeluju usklađeno s duhovskim nadahnućem: »Časna braćo u biskupstvu, žarko želim da Crkve kojima ste na čelu uvijek vodi Duh Sveti i da djeluju u skladu s njegovim poticajima«. Papa se poziva na Djela apostolska i na Isusove riječi: »Primit ćete snagu Duha Svetoga, koji će sići na vas, i bit ćete mi svjedoci« (Dj 1,8). Nema u Crkvi pravoga života bez Duha Svetoga.

Papi je na srcu osobito nutarnji život crkvenih zajednica. Duh Sveti vodi Crkvu po darovima, karizmama koje su Crkvi trajno potrebne. Međutim, jedan od problema crkvenoga života je samo poimanje naravi duhovskih darova, karizama. Ustaljeno načelo o darovima Duha Svetoga u Crkvi je i temeljno načelo: Duh Sveti ujedinjuje Crkvu u svim njenim različitostima i nekada nespojivim elementima. On je počelo jedinstva Crkve, te Papa u vezi s karizmama upozorava: »Potrebno je zbog toga promicati zdravi pluralizam raznih oblika udruživanja, odbacujući isključivosti, kako bi se stvorio prostor za karizme, koje Duh Sveti ne prestaje dijeliti u Crkvi radi izgradnje kraljevstva Božjega i dobra čovječanstva.«²⁸

Svoju sliku o Crkvi i djelovanju Duha Svetoga Papa utemeljuje na Pavlovoj teologiji Tijela Kristova, Crkve (usp. 1 Kor 12,12-27; Rim 12,4-5). Kontekst Papina razmišljanja je mjesto koje u Crkvi imaju crkvene udruge i pokreti. Svi su oni na svoj način, snagom samoga krštenja, sudionici »u jednomu i općem poslanju Crkve«. Papina je misao upućena onima koji su nositelji bolje crkvene su-

²⁸ Poruka vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta, str. 44-45.

trašnjice. Zato sve takve udruge i pokrete Papa hrabri i potiče riječima: »Pre-dragi, želim vam upraviti riječ nade te vas pozvati da ostanete otvoreni, u Crkvi, poticajima Duha Svetoga, te tako djelotvorno svjedočite za Krista, svatko u sredi-ni u kojoj živi i radi«²⁹ I odmah dodaje već rečenome: »Karizma, koju ste pri-mili, dana vam je na korist sviju kako bi sve bilo kao u živom i skladnom tijelu.«³⁰

4. Crkva zajedništva i vjernosti

Nastavljajući govor o karizmama Papa govori o osnovnom nutarnjem počelu crkvenoga života, o zajedništvu: »Sa svoje strane potičem pothvate koji nastoje promicati iskrenu suradnju među različitim crkvenim sastavnicama te sve potičem na jaču duhovnu otvorenost prema zajedništvu i posluhu Pastirima. Takav će stav biti na korist cijeloy kršćanskoj zajednici.«³¹ Crkveni pokreti i udruge svjetovnjaka morali bi biti »potpora crkvenom zajedništvu pod vodstvom biskupa«. Zato Papa vrlo jasno stavlja pred oči počelo zajedništva u Crkvi: »Ne postoji crkveno zajedništvo bez zajedništva s biskupom: 'Episcopo attendite ut et Deus attendat vobis', to jest 'Budite uz biskupa da bi i Bog bio s vama' (Sv. Ignacije Antiohijski).«³²

Navodeći misli sv. Ciprijana Papa napominje: »Crkva je sastavljena od naroda ujedinjena sa svojim biskupom i od stada koje ostaje vjerno svojemu pastiru«. Zajedništvo u Crkvi dar je Duha Božjega koji se najbolje očituje u bratskom zajedništvu u lomljenju kruha i u molitvi. Papa poziva biskupe na međusobno zajedništvo, i na zajedništvo s rimskim biskupom. Znajući da je hrvatsko nacionalno i crkveno biće rasuto po svijetu, Papa s mnogo skrbi biskupima govori: »Ostanite uvijek međusobno ujedinjeni, u zajedništvu s rimskim Biskupom i ostalim članovima Biskupskog zbora, posebno s onima iz Bosne i Hercegovine.«³³

Krist želi zajedništvo svih vjernika i ono je »bitni čimbenik svakoga apostolskoga djelovanja i temelj svake evangelizacije«. I opet Papa upozorava kako je zadaća Crkve izgrađivati kraljevstvo Božje svagdje, a osobito među svojim narodom: »Potrebno je da Crkva koja je u Hrvatskoj učvrsti zajedništvo svih svojih različitih snaga kako bi postignula ciljeve koji su pred njom u današnjem

²⁹ *Isto*, str. 44.

³⁰ *Isto*, str. 45.

³¹ *Govor Svetoga Oca hrvatskim biskupima*, str. 37.

³² *Poruka vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta*, str. 45.

³³ *Govor Svetoga Oca hrvatskim biskupima*, str. 37–38.

ozračju slobode i demokracije.«³⁴ Tako Papa, stalno naglašavajući zajedništvo, ukazuje na središnju stvarnost crkvene povijesti: »Ibi Petrus, ibi Ecclesia!« I k tome: »Ibi episcopus, ibi Ecclesia!« Povijest Crkve nas uči zajedništvu u kojemu je biskup vidljivi »principium unitatis« mjesne Crkve, kao što je i Papa vidljivo počelo jedinstva opće Crkve.

Možemo stoga reći da je crkveno zajedništvo višeslojno zajedništvo: Crkva je bratstvo i zajedništvo u lomljenju kruha i u molitvi; ona je zajedništvo biskupa i svećenika; Crkva je zajedništvo naroda sa svojim biskupima; Crkva je zajedništvo udruga i crkvenih pokreta s biskupom; mjesna Crkva je u zajedništvu s drugim mjesnim Crkvama i s općom Crkvom; svim zajednicama predsjeda u ljubavi Petrov nasljednik, Rimski biskup, glava vidljivoga zajedništva – papa Ivan Pavao II.

5. Crkva nove evangelizacije

Pošto je odredio narav Crkve, njezine strukture i njezino poslanje, Papa se konkretno određuje i prema kršćanima, koji su od Krista pozvani i u svijet poslani da izgrađuju kraljevstvo Božje i Crkvu samu. Papa veli: »Posebno bih želio da kršćani znaju dati odlučan zamah novoj evangelizaciji velikodušno svjedočeći za Krista Gospodina, Otkupitelja čovjeka.«³⁵ Eto prave riječi za Crkvu u Hrvatskoj! Nova evangelizacija!

Papa podsjeća na povijesne stranice evangelizacije iz najranijih vremena, kada je učenik sv. Pavla Tit bio u Dalmaciji jedan od prvih navjestitelja Evanđelja. Danas, na koncu drugoga tisućelja i na početku trećega Papa upozorava na važnost nove evangelizacije. Ona je nova i zato veoma ozbiljan zadatak. Potrebno je čitati »znakove vremena«, potrebno je poznavati načine prave inkulturacije, da bi se mogla ta velika zadaća ostvariti. Papa nastavlja: »Molimo da Crkva koja je u vašoj katoličkoj zemlji zna, uz Božju pomoć, ispravno prepoznati zahtjeve i zadatke nove evangelizacije te evanđeoska nastojanja usmjeravati u pravome smjeru, u smjeru trećega tisućljeća koje dolazi, 'tertio millenio adveniente'«³⁶

Sve sastavnice crkvenoga života moraju biti u službi nove evangelizacije. Papa napominje: »Obnovljeno propovijedanje Kristova Evanđelja u svim društvenim sredinama, glavni je zadatak što u ovome povijesnom trenutku stoji pred vašim Crkvama. To djelo zahtijeva pokretanje svih živih snaga Crkve: biskupa, svećenika, redovnika i redovnica te vjernika svjetovnjaka.«³⁷ A svećenicima Pa-

³⁴ *Isto*, str. 37.

³⁵ *Govor u zračnoj luci Pleso*, str. 8.

³⁶ *Govor na Žnjanu u Splitu*, str. 29.

³⁷ *Govor Svetoga Oca hrvatskim biskupima*, str. 38.

pa upućuje neposrednu poruku: »Od svećenika se očekuje da budu istinski, dosljedni i radosni svjedoci Krista i njegova Evanđelja, u skladu s obvezama preuzetim u trenutku ređenja.«³⁸

Papa posebno preporučuje novu evangelizaciju vjernicima svjetovnjacima i njihovu životnom mjestu: »Vašoj su naciji također potrebni vjernici svjetovnjaci, koji će zauzeto svjedočiti za Evanđelje na području kulture i politike. Na njima je naime zadatak da te sredine prožmu Kristovim Duhom na korist svega društva.«³⁹ Obraćajući se kršćanima na području znanosti i kulture Papa poručuje: »I na kraju posebna riječ muževima i ženama s područja znanosti i kulture koji se priznaju kršćanima: njima je povjerena zadaća stalne evangelizacije sredine u kojoj djeluju. Njihova srca stoga moraju biti otvorena poticajima Duha Svetoga, 'Duha istine' koji upućuje 'u svu istinu' (ups. Iv 16,13).«⁴⁰

Za nas je ovdje zanimljivo ono što Papa poručuje vjeroučiteljima i nastavnicima vjeronauka. O tim temama kod nas se raspravlja na više načina i mjesta. Papa stavlja i taj dio crkvenoga života u svoju skrb i brigu za Crkvu u Hrvatskoj: »Vjeroučiteljima je obveza da mladima u izlaganju razloga života i nade ponude što produbljeniju i jasniju spoznaju o Bogu i povijesti spasenja, koja je svoj vrhunac dosegla u smrti i uskrsnuću Isusa Krista (...) Kateheza ili školski sat vjeronauka trebaju biti prigoda za svjedočenje, koje će između vjeroučitelja, nastavnika i učenika uspostaviti pravu i duboku povezanost sposobnu hraniti vjeru.«⁴¹

Zašto Papa toliko naglašava novu evangelizaciju i njezino ostvarenje? Možda je odgovor za to najbolje potražiti u Papinim riječima nakon povratka u Rim. Vrednujući povijest Crkve u Hrvatskoj, njezine biskupe i svećenike, redovnike i redovnice i posebno vjerni narod Božji, Papa u Hrvatskoj povijesti uočava borbu zla i dobra, borbu svjetla i tame, borbu istine i laži. Prava istina zasjala u blaženome Alojziju Stepincu: »U osobi se novoga blaženika spaja, da se tako izrazim, cjelokupna tragedija koja je pogodila hrvatsko pučanstvo i Europu tijekom ovoga stoljeća obilježena trima velikim zlima: fašizmom, nacizmom i komunizmom.«⁴² To zlo koje je uništavalo i hrvatski narod, kao i mnoge druge europske narode, zlo koje je uništavalo Crkvu Kristovu, to zlo je »borba između Evanđelja i Protuevanđelja koja zahvaća cijelu povijest«⁴³. Papa konkretizira i izvor svih zala: »U vašoj se domovini, jednako kao i u drugim dijelovima

³⁸ *Isto*, str. 39.

³⁹ *Isto*, str. 39.

⁴⁰ *Poruka predstavnicima kulture*, str. 26.

⁴¹ *Poruka vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta*, str. 46–47.

⁴² *Govor u Mariji Bistrici*, str. 18.

⁴³ *Osvrt na Apostolski posjet Hrvatskoj prilikom generalne audijencije u srijedu*, str. 57.

Istočne Europe, tijekom zadnjih desetljeća mogla iskusiti tragedija koju je izazvao materijalistički ateizam.«⁴⁴

6. Crkva trajnoga dijaloga

U crkvenom životu u Hrvatskoj Papa očekuje ostvarenje suradnje, bratskoga zajedništva, solidarnosti i međuljudske pomoći. Posebno mjesto u tom crkvenom nastojanju Papa daje dijalogu. Na prvome mjestu to je ekumenski dijalog s drugim kršćanskim Crkvama i zajednicama. Papi je ekumenski dijalog posebno na srcu, jer on hrvatskim biskupima preporučuje: »U skladu s naukom Drugoga vatikanskog sabora, nemojte posustati u svojskom promicanju toga dijaloga u nadi da će doći dan kada će se pred svijetom moći zajednički svjedočiti za Krista.«⁴⁵

Papa isto tako potiče na međuvjerski dijalog, da se uklone nepotrebni nesporazumi i da se olakša međusobno poštivanje i suradnja »u sluzenju čovjeku«. U govoru predstavnicima kulture Papa se posebno obraća Sveučilištima, koja će »na poseban način pridonijeti promaknuću dijaloga između kulture, znanosti i vjere«. Papa u istom ozračju nastavlja: »Sveučilišta su naime povlaštena mjesta dijaloga čiji se dobrotvorni učinci mogu pretakati u odgoj novih naraštaja, usmjeravajući njihova moralna opredjeljenja i djelatno uključenje u društvo.«⁴⁶

Dijalog vodi dogovoru, razmišljanju i solidarnosti među narodima i kulturama. Papine riječi odzvanjaju teologijom dijaloga Drugoga vatikanskoga sabora i njegovih dokumenata. Zato Papa uzvikuje i poput molitelja preporuča svima u Crkvi u Hrvatskoj: »Neka se bolno i tragično iskustvo minulih desetljeća pretvori u pouku sposobnu rasvijetliti umove i ojačati volje te se budućnost ove zemlje, jednako kao i Europe i svega svijeta, može obradovati sve većemu rastu dogovaranja i suradnje također među narodima različitih jezika, kultura i vjera.«⁴⁷

Papa je posebno zadovoljan što u ozračju govora o dijalogu može pozdraviti i predstavnike drugih kršćanskih Crkava: »Zadovoljan sam, drago mi je da su ovdje nazočni srpski pravoslavni metropolit Jovan i luteranski biskup Deutsch. Naša zajednička molitva skuplja nas oko Isusa.«⁴⁸ I Katolička crkva je svjesna kako je njena prevažna zadaća podupirati napore oko dijaloga, razumijevanja i solidarnosti: »Želja mi je da iz davnih kršćanskih korijena ove zemlje provre ja-

⁴⁴ *Govor Svetoga oca hrvatskim biskupima*, str. 38.

⁴⁵ *Isto*, str. 38.

⁴⁶ *Poruka predstavnicima kulture*, str. 24.

⁴⁷ *Govor u zračnoj luci Pleso*, str. 8.

⁴⁸ *Govor na Žnjanu u Splitu*, str. 30.

ka bujica životne limfe koja će sada već u zoru novoga tisućljeća osigurati procvat istinskoga humanizma za buduće naraštaje.«⁴⁹

Uzimajući u obzir sve rečeno, Papa kao krunu svojih razmišljanja navodi primjer kardinala Alojzija Stepinca: »U kardinalu Alojziju Stepincu blista u punini katolički odgovor: vjera u Boga, poštivanje čovjeka, ljubav prema svima potvrđena praštanjem, jedinstvo s Crkvom vođenom Petrovim nasljednikom.«⁵⁰

PAPINE PORUKE I POTICAJI HRVATSKOME DRUŠTVU

Papa Ivan Pavao II. službeno je posjetio i Republiku Hrvatsku. U govorima i porukama Papa očituje stavove Katoličke crkve o osnovnim postavkama svakoga društva u modernome svijetu. Papa, ipak, u prvome redu govori o zadaći i odgovornosti građana kršćana za vlastitu domovinu. Skrb i briga za svakidašnjicu domovine spada u osnovne zadaće kršćanina: »Kršćanin zna da, zajedno s drugim građanima, ima točno određenu odgovornost za sudbinu svoje domovine i za promaknuće općeg dobra. Vjera uvijek potiče na služenje drugima, na služenje sugrađanima na koje se gleda kao na braću.«⁵¹

1. Kršćanin daje domovini novo lice

Papa načelno govori o tome kako kršćanin služi svojoj domovini. On mora svojim kršćanskim identitetom prožimati društvenu stvarnost, biti kvasac u konkretnom životu svojih bližnjih i svojih sugrađana: »Kršćaninova je zadaća unositi svjetlo Evanđelja u različite stvarnosti društvenoga života, uključujući dakle i svijet kulture.«⁵² Kršćani u Hrvatskoj su pozvani »dati novo lice svojoj domovini«. Službu svakoga kršćanina Papa vidi u svjetlu svjedočenja na temeljima vlastite vjere. Zato Papa, zaokružujući svoje izlaganje o ulozi i mjestu kršćanina u ljudskome društvu, nastavlja: »Kršćani su na svim tim područjima pozvani pružati dosljedno kršćansko svjedočenje bilo što se tiče osobnih bilo zajedničkih opredjeljenja.«⁵³

Ali, i kršćanin mora u sebi imati posebnu snagu, kojom će u društvu, u svakidašnjem životu moći biti svjetlo, kvasac, grad na gori. Nije dovoljno samo imenom biti kršćanin, nego valja u sebi trajno stvarati novoga čovjeka, čovjeka kršćanina. Zato, da bi netko mogao graditi bolje društvo, osobito u poratnom

⁴⁹ *Govor u zračnoj luci Pleso*, str. 8.

⁵⁰ *Osvrt na apostolski posjet Hrvatskoj prilikom generalne audijencije u srijedu*, str. 54.

⁵¹ *Isto*, str. 32.

⁵² *Poruka predstavnicima kulture*, str. 21–22.

⁵³ *Osvrt na Apostolski posjet Hrvatskoj prilikom generalne audijencije u srijedu*, str. 56.

razdoblju, kakvo je društvo u Hrvatskoj, valja prvo sebe učiniti boljim: »Svaki građanin, a navlastito vjernik, ima točno određenu odgovornost za svoju domovinu. Vaša zemlja od vas očekuje značajan doprinos na raznim područjima društvenoga života, gospodarstva, politike, kulture. Njezina će budućnost biti bolja u onoj mjeri u kojoj se svatko od vas bude znao zauzeti za poboljšanje samoga sebe.«⁵⁴ Tek tako izgrađen vjernik kršćanin može graditi i novo društvo i nove odnose u društvu.

To se najbolje očituje u civilizaciji jednoga naroda. Papa poziva na kršćansku ljubav prema svima, osobito prema slabima i nemoćnima: »Stupanj se civilizacije jednoga naroda mjeri osjetljivošću koju pokazuje prema svojim najslabijim članovima i onima koji su slabije životne sreće, te nastojanjem kojim se zauzima za njihov ponovni oporavak i potpuno uključenje u društveni život.«⁵⁵

Važno za svakoga kršćanina jest da shvati da je u Hrvatskoj domovinski rat ostavio pustoš i razorene domove, a najveću pustoš ostavio je u ljudskim dušama. Valja se vratiti osnovnim načelima kršćanskoga života: »Određenije rečeno, kršćani su u hrvatskim krajevima danas pozvani dati novo lice svojoj domovini, posebno se zalažući da se u društvu ponovno učvrste etičke i moralne vrijednosti, što su ih potkopali prijašnji totalitarizmi i nedavno ratno nasilje.«⁵⁶

Sveti Otac Ivan Pavao II. govori u tom kontekstu o ulozi i o mjestu Katoličke crkve u hrvatskome društvu. Katolička crkva ima svoje duboke korijene u povijesti hrvatskoga naroda. Podsjećajući na domovinsku proslavu Branimirove godine 15. svibnja 1979., Papa podsjeća na pismo koje je tada uputio hrvatskim katolicima: »Svojom ustrajnošću načinili ste svojevrstan savez s Kristom i Crkvom: ostati vam je u tom savezu, koliko god vremena tome bila protivna. Onakvi kakvi bijaste od slavne one godine 879., takvi uvijek ostajte.«⁵⁷ Zato Papa poziva kršćanski puk u Hrvatskoj da gradi novi svijet na temelju vlastite kršćanske baštine, na čijim je korijenima Hrvatska i dosada sebe izgrađivala. Papa dodaje i veli: »Neka ovaj puk nošen vjerom u Oca i Sina i Duha Svetoga zna izgrađivati vlastitu budućnost na starim korijenima koji potječu još od apostolskih vremena!«⁵⁸

Podsjećajući više puta na kršćansku baštinu hrvatskoga naroda, Papa izražava svoju želju za budućnost hrvatskoga naroda: »Žarko želim da pučanstvo Hrvatske i u budućnosti ostane vjerno Kristu. U toj se naime vjernosti nalazi tajna

⁵⁴ *Govor pred Zagrebačkom katedralom*, str. 10.

⁵⁵ *Isto*, str. 12.

⁵⁶ *Govor na Žnjanu u Splitu*, str. 32.

⁵⁷ *Isto*, str. 31.

⁵⁸ *Isto*, str. 33.

prave slobode: jer 'za slobodu nas Krist oslobodi' (Gal 5,1). A sloboda je, kako pjeva vaš pjesnik, 'dar, u kom sva blaža višnji nam Bog je dô' (I. Gundulić, *Dubravka*)«. ⁵⁹ I, govoreći o Solinu i o Gospi Velikoga hrvatskoga krsnog zavjeta, Papa dodaje: »Ovo mjesto ima jedinstveno mjesto u prošlosti vas hrvatskih katolika i hrvatske nacije. Ovdje je vrelo vašega identiteta. Ovdje su vaši duboki kršćanski korijeni. Ovo je mjesto koje svjedoči o vjernosti katolika ovih krajeva Kristu i Crkvi.« ⁶⁰

Papa zaokružuje svoje razmišljanje o kršćanima i Katoličkoj crkvi u hrvatskome društvu: »Crkva se osjeća pozvanom da sudjeluje u ovome postupku ljudskoga promaknuća. Ona međutim dobro zna da je njezina prvotna i glavna dužnost spomenutom promaknuću pridonositi propovijedanjem Evanđelja i odgojem savjesti.« ⁶¹

Papa ide i korak dalje i ističe namjeru Crkve da i na širim područjima društva i društvenih potreba surađuje na opće dobro svih građana: »Crkva će, podupirući nastojanje društvenih slojeva i političkih snaga, pružati svoj osobiti doprinos, posebno izlaganjem svojega društvenoga nauka i stavljanjem na raspolaganje svojih ustanova za odgoj novih naraštaja. Svoje vjernike Crkva potiče da djelotvorno surađuju, kao što su to radili od početka, u sadašnjemu radu na demokratizaciji širokih područja društvenoga, političkoga, kulturnoga i gospodarskoga života zemlje, promičući tako skladan razvoj sveukupnoga hrvatskoga društva.« ⁶²

2. Hrvatsko društvo i dostojanstvo ljudske osobe

Papa konačno stavlja pred oči cijele hrvatske javnosti i razloge, zašto se Crkva i kršćani žele u društvu, politici, kulturi zauzimati. Središte svake evanđeoske skrbi za Crkvu je čovjek i njegovo dobro. Znajući kako se i čovjek i društvo trude naći odgovor na najdublja pitanja ljudskoga traženja, Papa zauzetost Crkve stavlja upravo u taj okvir: »Svojim bogatstvom prosvjetljujuće istine o raznovrsnim vidovima postojanja Evanđelje je na sasvim poseban način obogatilo odgovore koje je razradio ljudski um, osiguravajući im da što više budu u skladu s dubokim zahtjevima čovjekova srca.« ⁶³ Papa poziva cjelokupno hrvatsko društvo da izgrađuje i pomaže rast »pravoga humanizma«, »prave istine o čovjeku«, jer današnji »etički relativizam, koji uzrokuje potamnjenje moralnih

⁵⁹ *Govor pred Zagrebačkom katedralom*, str. 13.

⁶⁰ *Poruka vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta*, str. 43–44.

⁶¹ *Govor pred Zagrebačkom katedralom*, str. 12.

⁶² *Govor u zračnoj luci u Splitu na završetku parstirske pohoda*, str. 52.

⁶³ *Poruka predstavnicima kulture*, str. 23.

vrijednosti, pogoduje širenju postupaka koji vrijeđaju dostojanstvo ljudske osobe, a to predstavlja ozbiljnu prepreku humanističkom razvoju na raznim područjima života⁶⁴.

Papa u središte svojih razmišljanja stavlja čovjeka, onako kako ga vidi i shvaća Sveto Pismo i crkvena tradicija. Svaki čovjek posjeduje osobno i vlastito ljudsko dostojanstvo koje mu udjeljuje sam Bog. Osobito je važno tu istinu saopćiti suvremenome čovjeku: »Suvremenom je čovjeku naime potrebno upoznati i usvojiti vlastito dostojanstvo koje mu je sasvim besplatno udijelio Bog, koji ga je stvorio na svoju sliku i priliku (usp. Post 1,26-27) i otkupio Kristovom krvlju (usp. Otk 5,9).«⁶⁵ Čovjek, dakle, po samoj svojoj naravi ima teološko i kristološko dostojanstvo i značenje. Papa to dostojanstvo naziva »Božjim naumom s čovjekom«, »klicom novoga i besmrtnoga Života djece Božje«⁶⁶.

Papa daje i odgovor na pitanje, zašto je Bog stvorio čovjeka na svoju sliku: Bog želi čovjeka učiniti dionikom svoga blaženog života. Kao krunu teološke antropologije, Papa izlaže u čemu je sadržana ljudska sreća, zadovoljstvo i mir, osobito za one koji taj mir traže i ne nalaze: »Čovjek se naime jedino s Bogom i u Bogu može potpuno ostvariti i postignuti puninu prema kojoj teži iz dubinâ svojega srca.«⁶⁷ Sve to valja imati pred očima kad se čovjek nađe pred izborom pravih, a ne prividnih vrijednosti, prave istine, a ne poluistina ili možda lažnih istina: »Odlučnu ulogu ima izbor pravih, a ne prividnih vrijednosti; izbor prave istine, a ne poluistinâ ili možda lažnih istina.«⁶⁸

Taj »ustroj, koji je Bog utisnuo u čovjeka i svekoliko stvorenje«⁶⁹ možemo u Papinim govorima nazvati naravnom ljudskom religioznošću, njegovim teološkim dostojanstvom i ugledom. Biti na sliku Božju stvoren, biti pozvan u zajedništvo s Bogom, u Papinim razmišljanjima je »vječno odredište koje je Bog pripavio za svako ljudsko biće«⁷⁰. I zato čovjek, tražitelj svojih iskona, žeda i gladuje za Bogom, za vječnom istinom, jer ljubav koja čovjeka vodi prema istini vodi ga na put prema Bogu. Konačna spoznaja ljudskoga duha je spoznaja Boga, koji je »ishodište svake istine, koja mudro uzdržava i ravna svime što postoji«⁷¹. U toj spoznaji su prema Papinim riječima sadržane »trajne vrijednosti«, »istinski humanizam«, »prava istina o čovjeku«, »čvrsta podloga vrednota«. Kao kruna

⁶⁴ Isto, str. 22.

⁶⁵ Govor Svetoga Oca hrvatskim biskupima, str. 40.

⁶⁶ Isto, str. 42.

⁶⁷ Poruka vjeroučiteljima, nastavnica i predstavnicima crkvenih pokreta, str. 47.

⁶⁸ Isto, str. 48.

⁶⁹ Govor Svetoga Oca hrvatskim biskupima, str. 42.

⁷⁰ Poruka predstavnicima kulture, str. 25.

⁷¹ Isto, str. 25.

takva Papinoga razmišljanja je Papina prosudba o današnjoj kulturi i njezinim vrijednostima: »Kultura koja odbacuje Boga ne može se nazivati posve ljudskom, jer iz vlastitoga obzora isključuje Onoga koji je stvorio čovjeka na svoju sliku i priliku te ga otkupio Kristovim djelom i posvetio pomazavši ga Duhom Svetim.«⁷²

3. Obitelj je kućna Crkva u hrvatskome društvu

Čovjek je Božje stvorenje koje ima teomorfnu, bogoliku narav i vječnu odrednicu biti sudionikom Bnžanskoga života. Njegov naravni, ljudski život odvija se u povijesnim, društvenim i kulturnim okolnostima koje mu i pomažu ali mu ponekad i opterećuju život, osobito ako čovjek nije sebe našao u obiteljskom ozračju ljubavi. Papa govori o obitelji kao »kućnoj Crkvi«, čija je važnost i značaj za život mladih naraštaja od presudne važnosti. Papa o toj temi posebno govori hrvatskim biskupima te im veli: »Neka u vašemu dušobrižničkom radu obitelj, 'kućna Crkva', ima posebno mjesto jer 'budućnost svijeta i Crkve ide kroz obitelj'«⁷³.

Papa nadalje upozorava kako je obitelj, po primjeru Svete nazaretske obitelji, za rast osobe važno »mjesto vjere i ljubavi«, ona je mjesto gdje će roditelji biti prvi navjestitelji vjere riječju i primjerom. Zato Papa upozorava kao je važno imati jasne spoznaje o naravi i pozivu obitelji, o tome što je kršćansko poimanje ženidbe, osobito u suvremenom svijetu, u kojemu vlada kultura smrti a ne kultura života: »Pred naletom 'kulture smrti', koja se očituje posebno preko pobačaja i sve veće naklonosti prema eutanaziji, valja predlagati 'kulturu života'. Potrebni su u tom smislu dušobrižnički pothvati koji nastoje pomoći muževima i ženama našega doba da otkriju duboki smisao života, ne samo života mlade i zdrave osobe, nego i one obilježene bolešću. Riječ Božja na sve to pruža pravi i konačni odgovor. Obrana je života sastavni dio poslanja Crkve.«⁷⁴

Papa stavlja posebno biskupima na srce skrb za obitelj u današnjim prilikama. Valja, poručuje Papa, produbljivati zadatke obitelji, prikladno poučiti pastoralne djelatnike kako bi bili sposobni spremno »odgovarati na očekivanja zaručnikâ i supružnikâ«. Skrb za obitelj ima dvostruko značenje: to je koristan rad i za Crkvu i za društvo. Stoga toj zadaći, upozorava Papa, valja posvetiti posebnu pozornost: »Dušobrižništvo obitelji, s posebnom pozornošću na djecu i

⁷² Isto, str. 25.

⁷³ Govor Svetoga Oca hrvatskim biskupima, str. 40.

⁷⁴ Isto, str. 42.

mladež predstavlja se dakle kao program izgradnje budućnosti Crkve i građanskoga društva.«⁷⁵

Papa povezuje tri životne silnice u jednu cjelinu. To su obitelj, život i mladež. Na tim temeljima počiva život i Crkve i društva. Stoga o tome valja voditi posebnu brigu i skrb: »Prostrana područja na kojima valja raditi jesu prije svega obitelj, život i mladež, kao što sam podsjetio na susretu s članovima Hrvatske biskupske konferencije⁷⁶, preporučuje Papa.

4. Mladež je budućnost Crkve i domovine

Posebnu riječ upućuje Papa mladeži i mladima te uzvikuje: »Isus Krist je put, istina i život (...) Ne zaboravite nikada da je svako uređenje vlastitoga života, koje nije u skladu s Božjim naumom o čovjeku, određeno na neuspjeh, i to prije ili kasnije.«⁷⁷ Papa poziva mladež Hrvatske da shvati da je budućnost i Crkve i domovine u njihovim rukama, i da je za tu zadaću važno pripremiti se »uz pomoć svoje obitelji, Crkve i odgojnih ustanova«. Mladi su neumorni tražitelji smisla ljudskoga života, zato im valja pomoći da idu pravim putem, a ne krivim putem. Govoreći mladima pred Zagrebačkom katedralom Papa ih uči životnoj mudrosti:

»Nadahnujte se na Evanđelju! U svjetlu ćete njegova nauka moći razvijati zdrav kritički duh za suočavanje s modnim konformizmom, te u svoju sredinu unositi novinu evanđeoskih blaženstava, koja oslobađa. Naučite razlikovati dobro od zla i ne biti površni u prosuđivanju. To je ona mudrost koja mora resiti svaku zrelu osobu.«⁷⁸ Papa razumije ljudski život i poteškoće koje on sa sobom nosi, ali Papa isto tako hrabri mladež da ne bježi od života: »Ljudski život na zemlji nosi sa sobom raznovrsne teškoće. One se sigurno ne mogu rješavati bijegom u hedonizam, u konzumizam, u drogu ili u alkohol.«⁷⁹

U vezi s mladima i njihovim rastom u vjeri, Papa se obraća i njihovim odgojiteljima koji su za mlade »uzori i vođe«. Odgoj mladih ljudi mora biti ispunjen duhovnim, ljudskim i kulturnim vrijednostima. Želeći da se prosvjetnim radnicima poboljšaju uvjeti i od strane države vrednuje rad »priznajući ga na prikladan način«, Papa nastavlja: »Mladeži je potrebno svjedočanstvo ljubavi, koja se zna žrtvovati, strpljivosti, koja zna čekati s pouzdanjem. Neka pravo ljubav i strplji-

⁷⁵ Isto, str. 41.

⁷⁶ Osvrt na Apostolski posjet Hrvatskoj prilikom generalne audijencije u srijedu, str. 56.

⁷⁷ Poruka vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta, str. 47.

⁷⁸ Govor pred Zagrebačkom katedralom, str. 10.

⁷⁹ Isto.

vost budu vaši najjači dokazi. Uvijek se nadahnjujte na božanskoj pedagogiji Krista Isusa, koji je u Evanđelju postao naš Učitelj.«⁸⁰

U kontekstu govora mladeži i njihovim odgojiteljima Papa se poziva na riječi kardinala Stepinca, koji je mladeži svoga doba poručio: »Pazite na sebe i izgrađujte se, jer bez moralno izgrađenih i solidnih pojedinaca nema ništa. Nisu najveći patrioti oni koji najviše viču, već oni koji najsavjesnije vrše zakon Božji.«⁸¹ Zato Papa s oduševljenjem kliče novim generacijama mladeži: »Krist danas kuca na vrata vaših srdaca: znajte ih otvoriti i primite Ga. On ima pravi odgovor na vaša očekivanja. S njim ćete, praćeni pogledom Djevice Marije punim ljubavi, moći na stvarateljski način izgrađivati naum vaše budućnosti.«⁸²

U pitanju je budućnost ovoga naroda, ove Kristove Crkve, ovoga hrvatskoga društva. Znajući i govoreći o mladim stvaralačkim generacijama, Papa se služi jezikom Drugoga vatikanskoga sabora u Pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, o Crkvi u suvremenom svijetu: »U prvom redu odgoj mladeži, bez obzira na društveno porijeklo, treba tako urediti da se pojave muževi i žene koji će biti – ne samo intelektualno izobraženi nego i izgrađene ličnosti, jer upravo takve potrebuje naše doba (...) S pravom možemo smatrati da je budućnost čovječanstva u rukama onih koji budu znali budućim pokoljenjima pružiti razloge života i nade« (GS 31).

5. Hrvatsko društvo u procesu demokratizacije

Čovjek u svojoj bogolikoj stvarnosti, obitelj kao mjesto vjere i ljubavi, mladež u svome rastu i stvaranju preduvjeta za život moraju imati prednost u društvu. Papa se obraća i hrvatskome društvu i društveno i politički odgovornim ljudima. Već na samome početku svoga posjeta Hrvatskoj Papa stavlja pred oči društvene javnosti svoje razmišljanje: »Hrvatska zemlja je nakon nasilnoga i krvavoga rata, u koji se našla upletena, napokon upoznala mir i slobodu. Sve su snage pučanstva sada usmjerene na postupno liječenje dubokih rana sukoba, na istinskom pomirenju među svim etničkim, religioznim i političkim komponentama stanovništva i prema uvijek sve većoj demokratizaciji društva.«⁸³

Demokratizacija društva ključna je riječ u svim Papinim govorima o hrvatskoj državi i društvu. Prava demokracija svoje korijene uvijek ima u vrednovanju i poštovanju ljudske osobe, svake ljudske osobe. Za takve zadaće potrebna je solidarnost i suradnja svijuu, jer tako se može u razmjerno kratkom roku riješiti i

⁸⁰ *Poruka vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta*, str. 46.

⁸¹ *Govor pred Zagrebačkom katedralom*, str. 11.

⁸² *Isto*, str. 10.

⁸³ *Govor u zračnoj luci Pleso*, str. 7.

najsloženija pitanja. Neka dogovaranje i suradnja među narodima različitih jezika, kultura i vjera učini da se »u ovome dijelu Europe više nikada ne ponove neljudska stanja, koja su se ovdje dogodila nekoliko puta u ovome stoljeću«⁸⁴.

Temeljeći svoj govor na poštivanju ljudske osobe, Papa nastavlja: »Želja mi je da se u ovoj zemlji u sve savšenijem obliku priznaju i prihvaćaju temeljna prava ljudske osobe, počevši od prava na život od njegovog početka do njegovog naravnog prestanka.«⁸⁵ Hrvatska država mora uskladiti svoj pravni sustav »sa zahtjevima pravne države te uvijek sve više poštivati zahtjeve ukorijenjene u prirodno dostojanstvo svih njezinih građana«.

A temelj ljudskih prava i ljudskoga dostojanstva nalazi se u čovjekovu bogolikom dostojanstvu: čovjek je od Boga i za Boga. Zato svako društvo, koje želi biti demokratsko, mora poštovati taj temelj. Papa zato i naglašava: »Međutim, temeljna je vrijednost poštivanje ljudskoga života, poštivanje pravâ i dostojanstva osobe, te poštivanje pravâ i dostojanstva svakoga naroda.«⁸⁶

Međutim, prava demokratizacija i demokracija moraju imati i svoj moralni temelj. Anarhija ne rađa demokraciju, nego samo moralno oblikovano društvo. Bit moralnih temelja za demokraciju Papa nalazi u Bogu. Zakon Božji mora biti nadahnuće i osnova demokratskoga društva u Hrvatskoj: »Danas je nakon dugih godina diktature i bolnoga iskustva nasilja, čemu su bili izloženi stanovnici ovih krajeva, potrebno uložiti sve sile da se izgradi demokracija utemeljena na moralnim vrijednostima urezanim u samu narav ljudskoga bića.«⁸⁷

Papa u istome govoru upozorava kako je demokratizacija hrvatskoga društva želja sviju koje je susretao. Ali, Papa upozorava isto tako kako je hrvatsko društvo povijesno, kulturološki i vjerski izgrađeno na temeljima katoličke vjere i kršćanskoga morala. I ako se proces demokratizacije u Hrvatskoj bude i dalje gradio na tim temeljima, Hrvatska će se uključiti u zajednicu europskih nacija: »Vidio sam društvo koje želi graditi svoju sadašnjost i budućnost na čvrstim temeljima demokracije, u posvemašnjoj vjernosti svojoj povijesti prožetoj kršćanstvom te se s potpunim pravom uključiti u zbor ostalih europskih nacija.«⁸⁸

Papa zato odmah i nadodaje kako je cijena demokracije vrlo velika: »Cijena je demokracije velika. Novac kojim se plaća ta cijena izrađuje se od plemenitih kovina čestitosti, razboritosti, poštivanja bližnjega, požrtvornosti, strpljivosti.

⁸⁴ *Isto*, str. 7–8.

⁸⁵ *Govor pred Zagrebačkom katedralom*, str. 12.

⁸⁶ *Govor na Žnjanu u Splitu*, str. 32.

⁸⁷ *Govor u zračnoj luci u Splitu na završetku pastirskoga pohoda*, str. 52.

⁸⁸ *Isto*, str. 50–51.

Misliti da se ta cijena može platiti nekim drugim novcem znači izvrgnuti se opasnosti pada pod stečaj.«⁸⁹

Papa obećava suradnju Crkve u Hrvatskoj u izgradnji demokratskoga društva: »Svoje vjernike Crkva potiče da djelotvorno surađuju, kao što su to radili od početka, u sadašnjemu radu na demokratizaciji širokih područja društvenoga, političkoga, kulturnoga i gospodarskoga života zemlje, promičući tako skladan razvoj sveukupnoga hrvatskoga društva.«⁹⁰ Nakon svih tih uputa Papa kaže i svoje dojmove o Crkvi u Hrvatskoj:

»U Hrvatskoj sam mogao susresti vrlo živu Crkvu, bogatu oduševljenjem i snagom, unatoč podnijetim protivštinama i nasilju; Crkvu koja traži nove oblike svjedočenja za Krista i njegovo Evanđelje kako bi na prikladan način odgovorila na izazov sadašnjega trenutka.«⁹¹

A hrvatskome društvu Papa poručuje: »Hrvatska pak sa svoje strane mora pokazati veliku strpljivost, mudrost, spremnost na žrtvu i velikodušnu solidarnost kako bi mogla konačno svladati sadašnje poratno stanje i dosegnuti plemenite ciljeve za kojima teži. Mnogo je već učinjeno i vide se plodovi. Nikoga ne smiju obeshrabriti preostale teškoće.«⁹²

Papa na koncu kao uzor stavlja pred oči i Crkvi i hrvatskome narodu lik kardinala Stepinca. Stepinac je zajedno s mnoštvom drugih svjedoka u novijoj povijesti platio danak tamnice, zlostavljanja, pa čak i krvi. Zato Papa ukazuje na njihovu svjedočku snagu, koja poziva na praštanje i pomirbu: »Slušamo njihov snažni poziv na praštanje i pomirbu. Oprostiti i pomiriti se znači očistiti sjećanje od mržnje, zavade, želje za osvetom, znači priznati bratom čak i onoga koji nam je nanio zlo, znači ne dopustiti da nas pobijedi zlo, nego zlo svladavati dobrom (usp. Rim 12,21).«⁹³

U Papinim riječima je snažna poruka za budućnost: »Ratne posljedice i način razmišljanja stvoren u doba komunističke vladavine stvaraju brojne zapreke. Prijeko je potrebno ne klonuti duhom. Solidarnom se suradnjom svih mogu i u razmjerno kratkom roku naći prikladna rješenja i za najsloženija pitanja.«⁹⁴

⁸⁹ *Isto*, str. 51–52.

⁹⁰ *Isto*, str. 52.

⁹¹ *Isto*, str. 50.

⁹² *Isto*, str. 51.

⁹³ *Govor u Mariji Bistrici*, str. 19.

⁹⁴ *Govor u zračnoj luci Pleso*, str. 7.

6. Uporišta Papinih govora

U svojim govorima Papa se često služi biblijskim mjestima, na kojima utemeljuje svoje misli. Iz Staroga zavjeta navodi *Knjigu Postanka i Psalam 16*. Najviše tekstova Papa uzima iz Novoga zavjeta, iz teologije sv. Ivana, potom i iz Pavlove teologije⁹⁵.

Od dokumenata Drugoga vatikanskoga sabora Papa se poziva na *Gaudium et spes*, *Lumen gentium* i *Apostolicam actuositatem*. Navodi i pobudnicu *Familiaris consortio*, te apostolsku pobudnicu *Evangelii nuntiandi*, kao i *Katekizam Katoličke Crkve*. Na dva mjesta Papa se u govorima oslanja na crkvenu teološku baštinu: spominje sv. Ciprijana⁹⁶ i sv. Ignacija Antiohijskoga⁹⁷.

Papa se u svojim govorima služi i spisima kardinala Stepinca. Citira dijelove iz Stepinčeve *Oporuke*⁹⁸, potom iz njegovih *Propovijedi, govori i poruke*, i *Pisma iz sužanjstva*⁹⁹. Papa citira i hrvatske književnike D. Domjanića¹⁰⁰, I. Gundulića¹⁰¹ i M. Marulića¹⁰², a iz katoličke tradicije Papa navodi misli zauzeta laika i sluge Božjega I. Merza¹⁰³.

Sve svoje govore Papa završava molitvom Mariji, Majci Božjoj. Naslovi koje Papa Mariji daje su Bogorodica, Odvjetnica Hrvatske, Majka Božja Bistrička, Presveta Djevica, Presveta Bogorodica, Prijestolje Mudrosti, Kraljica Hrvata, Gospa od Otoka u Solinu, Gospa Velikoga hrvatskog krsnog zavjeta, Majka Riječi, Najvjernija Majka, Kristova Majka, Djevica Marija. Ipak, najčešći časni naslov koji Papa Mariji upućuje je Presveta Bogorodica.

⁹⁵ Post 1,26–27. Ps 16,5.

Iv 12,24; Iv,25; Iv 12,24; Iv 12,24.26; Iv 12,24.28; Iv 12,28; Iv 16,13; Iv 1,9; 1 Iv 2,20–21; Iv 14,6; Otk 5,9.

Lk 17,10; Dj 1,8; 2,42; Mt 22,37–40;

1Kor 1,24; 12,12–27. 2 Kor 1,3; 1,S. Rim 12,4–6.21. 1 Tim 2,4–7.17. Ef 1,17–18. Gal 5,1. Kol 1,16–17. 1 Sol 5,19. Fil 3,12.

1 Pt 3,15.

⁹⁶ *Govor Svetoga Oca hrvatskim biskupima*, str. 37.

⁹⁷ *Poruka vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta*, str. 45.

⁹⁸ *Isto*, str. 48. (*Oporuka iz 1957.*)

⁹⁹ *Govor pred Zagrebačkom katedralom*, str. 11; *Govor u Mariji Bistrici*, str. 18. (A. STEPINAC, *Propovijedi, govori, poruke*, Zagreb, 1996.; A. STEPINAC, *Pisma iz sužanjstva*, Zagreb, 1998.)

¹⁰⁰ *Govor pred Zagrebačkom katedralom*, str. 9. (D. DOMJANIĆ, *Kaj*).

¹⁰¹ *Isto*, str. 13. (I. GUNDULIĆ, *Dubravka*).

¹⁰² *Poruka vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta*, str. 48. (M. MARULIĆ, *Carmen de doctrina Domini nostri Iesu Christi pendentis in Cruce*).

¹⁰³ *Govor na Žnjanu u Splitu*, str. 30. (I. MERZ, *Positio super vita, virtutibus et fama sanctitatis*, Roma 1998.)

Summary

PASTORAL MESSAGES AND INITIATIVES OF POPE JOHN PAUL II ON THE
OCCASION OF HIS VISIT TO CROATIA IN 1998

The author of the article analyses speeches Pope John Paul II made during his 1998 visit to Croatia. In his speeches, the Pope refers to himself as a pilgrim of the Gospel, as a Roman Bishop performing Peter's service. Messages and initiatives are recommended in the Church in Croatia, as in Croatian Society. In the Church the Pope recognises the testimony of history which manifests itself as a martyr's history, particularly in the life of the archbishop cardinal of Zagreb, Alojzij Stepinac. The Pope places particular emphasis on the Church's task of established the Kingdom of God in these areas. The Pope calls the Church in Croatia to a new evangelisation, to an ecumenical and inter-religious dialogue. The Pope aims the message at Croatian Society, that each Christian is called on to build up his homeland. Man and human dignity must be at the heart of social life. The Pope speaks about the family and youth as the foundation of the future of the Church and the state. At the end, the Pope expresses his wish for a lasting democratic society, with respect for human rights and the creation of a just state.

Key words: *testimony, martyrdom, new Gospel, democratisation, personal dignity, human rights, a just state.*